

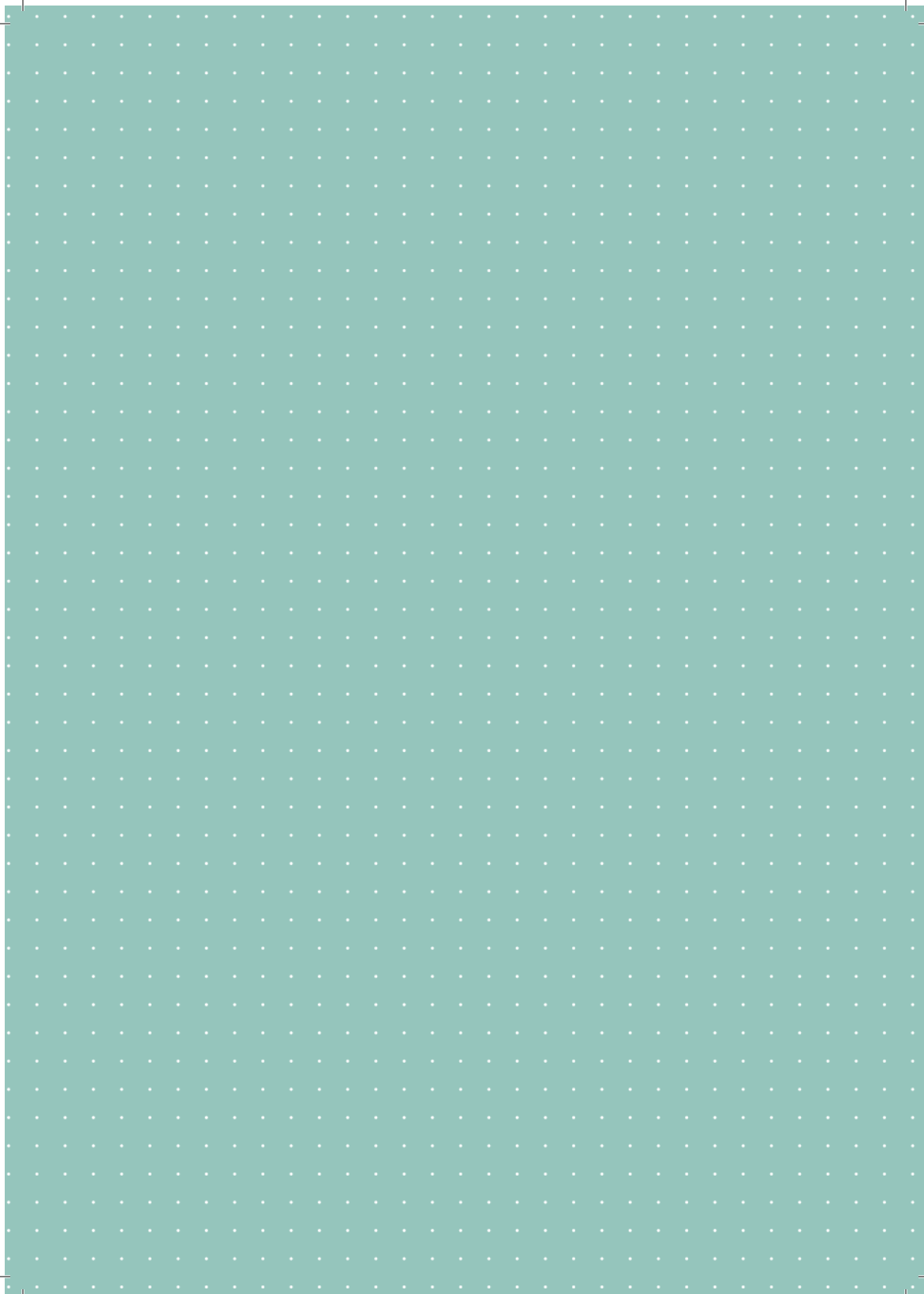
Ordering

in de dreiging

Beschouwingen
over internationale veiligheid
en de toekomst
van de liberale democratie

Mr. Hans
van Mierlo
Stichting

Mr. Hans van Mierlo Stichting 2018

Ordening in de dreiging

**Beschouwingen
over internationale veiligheid
en de toekomst
van de liberale democratie**

Inhoud

Ordering in de dreiging	6
Welkomswoord <i>Jan Willem Holtslag</i>	8
‘Hoe slagen wij erin Europa overeind te houden? Dat is voor mij de kernvraag’ <i>Jaap de Hoop Scheffer & Coen Brummer</i>	12
Het bevorderen en beschermen van nationale belangen in een democratische rechtsstaat in het informatietijdperk <i>Paul Ducheine</i>	24
Zo kan het dus ook: Noord-Korea als toonbeeld voor anti-liberalisme <i>Remco Breuker</i>	34
Meer dan handel alleen: Brexit en de implicaties voor defensie en veiligheid <i>Karlijn Jans</i>	47
Handelsoorlog, connectiviteitconflicten en de toekomst van vrijhandel <i>Maaïke Okano-Heijmans</i>	62
Politiek panel <i>Herman Schaper & Kees Verhoeven</i>	73

Het bevorderen en beschermen van nationale belangen in een democratische rechtsstaat in het informatietijdperk

Door Paul Ducheine

Vandaag wil ik het met u hebben over veiligheid en vitale belangen in het informatietijdperk. Over bescherming van en dreiging tegen die vitale belangen, en dan met name de politiek-sociale stabiliteit. En over het beter bevorderen van onze nationale belangen.

Nationale veiligheid

Laat ik bij het begin beginnen. De raison d'être van de staat is: veiligheid bieden. Twee kanttekeningen passen daarbij:

zonder veiligheid geen vrijheid, geen welzijn, geen welvaart. Veiligheid is de randvoorwaarde voor educatie, zorg, cultuur, economie, en respect voor eigendom en rechten. Maar vooral ook respect voor ons democratisch en rechtsstatelijke proces met alles wat daarbij komt kijken. We zouden dit de opbrengst, de batenkant van veiligheid kunnen noemen.

Mijn tweede kanttekening betreft de kosten. ‘Geen geld geen Zwitsers’, u kent het gezegde. Vrij vertaald: geen veiligheid zonder belastingen (door burgers opgebracht). Maar ook géén bevoegdheden voor veiligheidsorganisaties zonder overdracht van rechten en aanspraken door burgers aan de staat. Oftewel, veiligheid is een randvoorwaarde voor welvaart en welzijn. En de overdracht van rechten en aanspraken, geld en bevoegdheden, is een randvoorwaarde voor veiligheid.

Een delicaat krachtenspel, want te veel veiligheid slaat initiatief en vrijheid dood. En te weinig leidt uiteindelijk tot chaos. Dit is, ik generaliseer, uw krachtenspel. Dit is het krachtenspel waarin u – in ieder geval een aantal van u – zich als volksvertegenwoordiger, als lid van de wetgevende macht, of als politicus begeven. Een krachtenspel waarin de wetgever uiteindelijk keuzes maakt. Via begrotingswetten, via wetgeving. Hoeveel veiligheid, tegen welke prijs, en wat zou het op moeten brengen?

Geen lichte taak! Ik zou niet graag met u ruilen. Mijn rol is een andere: ik denk na over dit veiligheidsvraagstuk en met name over de vraag wat veiligheid omvat. Onze vitale belangen en hoe deze belangen te beschermen en te bevorderen.

Beschermen van vitale belangen

Sinds 2001 kunnen we veiligheid typeren als het samenspel van zes vitale, strategische belangen. Ze hebben wereldwijde tentakels en zijn onderling afhankelijk. Het gaat om: territoriale veiligheid, fysieke veiligheid, ecologische veiligheid, economische veiligheid, politiek-sociale stabiliteit en *last-but-not-least* een stabiele internationale rechtsorde.

Vandaag de dag mist een aspect dat verband houdt met onze informatiesamenleving: digitale veiligheid. Het feit dat Nederland binnen de Europese Unie de vierde positie inneemt op de index voor ‘digitale economie en maatschappij’ staft het beeld. Vandaar dat we volgens mij feitelijk een zevende vitaal belang erkennen: digitale veiligheid. Dit is het uitgangspunt voor het tweede deel van mijn presentatie: bedreigingen tegen en bescherming van deze belangen.

Deze zeven vitale belagen worden door van alles en nog wat bedreigd: door natuurrampen, door falende techniek en vooral ook door mensen. Die

handmatig of digitaal, primitief of geavanceerd, individueel of als een groep hun eigen belangen nastreven. Dit kunnen bondgenoten zijn, neutrale spelers of rivalen. En van de staat wordt veiligheid verwacht. Dus moet de staat onze vitale belangen beschermen. Laat ik ze een voor een bezien. Ik sla de territoriale veiligheid gemakshalve maar even over. Het enkele feit dat Nederland een krijgsmacht heeft, onderstreept de keuzes die de wetgever op dit punt heeft gemaakt.

Nederland afficheert zich graag als een land waar zelfs politici op de fiets naar hun werk gaan. Zoals onze premier recent ook etaleerde. Maar ook als een land dat sociale verandering vanwege *smartphones* serieus neemt en daarom zelfs de vormgeving van verkeerslichten aanpast om ze beter aan te laten sluiten op het gebruik van whatsapp door voetgangers.

De economie is de kurk waarop onze maatschappij drijft en ons verdienmodel drijft steeds meer op digitale diensten. Terwijl de overige economische sectoren hiermee zijn doorsneden en dus ook van afhankelijk zijn. Die verwevenheid maakt onze economie extra kwetsbaar. Zoals vorig jaar duidelijk werd toen een deel van de Rotterdamse haven plat ging toen containerbedrijf Maersk door een digitale besmetting geen containers meer kon laden en lossen. Een digitale besmetting (non-Petya). via een update van het boekhoudprogramma, maar met fysieke en economische gevolgen.

Politiek-sociale stabiliteit is het cement van onze samenleving. Minder in het oog springend dan dijken of de Rotterdamse Haven, maar niet minder essentieel. Dat cement van onze samenleving loopt het risico uitgespoeld te worden. Digitale techniek is voor verre burens of binnenlandse groepen volstrekt egalitair. Digitale techniek, en de informatie die daarmee verspreid wordt, kan de machtsbalans aanzienlijk veranderen. Een verre buur, zeg een concurrent, kan zo relatief goedkoop het cement van onze samenleving aantasten. Langzaam maar gestaag. Sluipend.

Die politiek-sociale stabiliteit kan trouwens ook van binnenuit worden uitgehold. Bijvoorbeeld doordat de kenmerken van onze democratische rechtsstaat geweld wordt aangedaan. Bijvoorbeeld als leden van de geüniformeerde uitvoerende macht op de stoel van de volksvertegenwoordiging gaan zitten, politieke keuzes ter discussie stellen en de scheiding der machten doorkruisen. Of door het in twijfel trekken van onze onafhankelijke rechtspraak. Wanneer grondrechten verregaand worden ingeperkt en te veel veiligheid gezocht wordt. Of als burgers het recht in eigen hand nemen en daarmee anderen in grondrechten beknotten. Een rol die normaliter aan de uitvoerende macht is voorbehouden – binnen de strikte grenzen van de wetgever! Dat moderne *social media* dit soort oprispingen faciliteert, is de keerzijde van deze zegening.

Samengevat zien we verschillende vitale belangen die vanuit diverse hoeken onder druk kunnen komen te staan en waarbij bescherming gewenst kan zijn. Wanneer wel en wanneer niet en tegen welke risico's? Dat is een afweging die in deze kamers wordt gemaakt. Dit is echter het eenvoudige deel van mijn verhaal. We hebben allen beeld bij bescherming. En hoe dichterbij de dreiging komt, hoe gemakkelijker de keuzes.

Bevorderen van vitale belangen

Het lastigste deel zit in het derde en laatste onderdeel. Onze zeven vitale belangen moeten niet alleen beschermd worden bij dreiging, zij moeten ook actief bevorderd worden. Dit vergt een strategische visie op Nederland en zijn toekomst. Een perspectief voorbij de volgende verkiezingen. Een visie en strategie waarbij onze Nederlandse belangen voor de langere termijn veilig worden gesteld.

Een belangrijke activiteit die het vaak – in energie, menskracht en middelen – aflegt tegen wat nu actueel en dringend is. Maar waar denktanks, adviesraden en wetenschappers de wetgever en volksvertegenwoordiging regelmatig op wijzen. Bijvoorbeeld door erop te benadrukken dat veiligheidsbeleid en strategisch denken meer vergt dan het inrichten van – solitair opererende – organisaties. Organisaties of initiatieven die overigens op

zichzelf genomen doorgaans uitstekend werk verrichten. Maar waarmee winst valt te behalen is een meer gecoördineerde en geïntegreerde aanpak dan nu het geval is. We moeten meer samenwerken. Dat is in ons staatsbestel, waarbij horizontale coördinatie de boventoon voert, niet altijd eenvoudig.

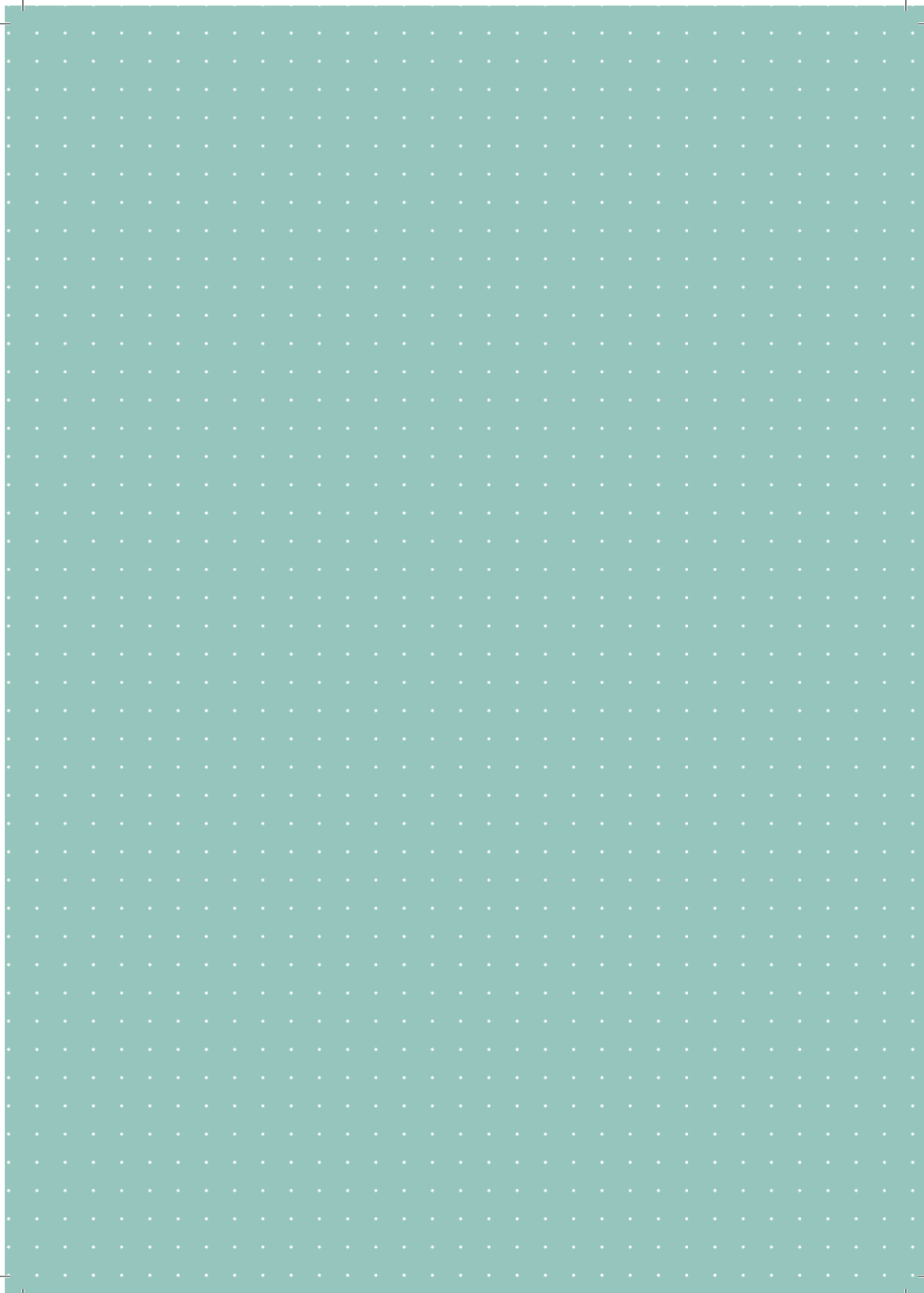
Samenwerking mag zich niet beperken tot het beschermen van vitale belangen, maar moet gaan om het bundelen van de losse bastions die nu zorgen voor bescherming tegen dreiging. Maar vooral moet het gaan om het veel complexere 'bevorderen' van onze vitale belangen. Dit vereist drie zaken. Ik licht dat toe via de metafoor van een symfonieorkest. Een orkest bestaat bij de gratie van getalenteerde individuele musici en instrumenten die elkaar aanvullen. Talent is overigens niet genoeg, individuele oefening baart kunst. Daarnaast: een partituur zodat ieder individu zijn rol in het geheel kent. En ten slotte: een dirigent die de partituur heeft bepaald, het geheel leidt en vooral ook repeteert. Pas dan ontstaat een volwaardig orkest. Volgens mij als leek, althans.

En als dan alles klopt – over smaak valt helaas te twisten, dus laten we dat buiten beschouwing laten – pas dan, wordt uw gehoor gestreeld. Maar zelfs dat is eigenlijk nog suboptimaal. We bedienen namelijk op deze manier

slechts één enkel zintuig. Het bevorderen van vitale belangen valt misschien beter te vergelijken met een klassiek ballet, ondersteund met het symfonieorkest. Naast het gehoor bedient deze combinatie ook ons gezichtsvermogen. Geluid en beeld versterken elkaar. De synergie is nu compleet.

Ik beloofde u drie elementen: veiligheid, bescherming en bevordering. Veiligheid kent veel aspecten. Veiligheid bieden is geen keuze, dat is de opdracht van de staat. Hoeveel en tegen welke prijs is een politiek proces. Een politiek proces waarbij snel oog is voor beschermen, zeker als de dreiging tegen vitale belangen dringend en dichtbij is. De kunst van het bevorderen van onze vitale belangen is in Nederland – uitzondering daargelaten – helaas nog minder ontwikkeld. Wat de reden daarvoor ook mag zijn: de generaties na u en mij hebben recht op een georkestreerde en geïntegreerde strategische visie die ver voorbij 2021 de koers van Nederland bepaalt.

Brigade-generaal Paul Ducheine is hoogleraar Cyber Warfare aan de Nederlandse Defensie Academie en bijzonder hoogleraar Law of Military Cyber Operations aan de Universiteit van Amsterdam.

De liberale democratie staat onder druk. In een tijd waarin China haar defensie-uitgaven opschroeft, Noord-Koreaanse kernwapens de Westerse wereld bedreigen, Russische hackers verkiezingen ondermijnen en President Trump een America First-doctrine omarmt, is het tijd om ons te bezinnen op de toekomst van liberale waarden.

Tijdens het Van Mierlo Symposium 2018 verkenden sprekers uit de wereld van politiek, wetenschap en defensie deze uiterst urgente vraagstukken op het gebied internationale veiligheid. Deze publicatie bevat hun bijdragen.

Met: Jaap de Hoop Scheffer, Remco Breuker, Paul Ducheine, Karlijn Jans, Maaike Okano-Heijmans, Herman Schaper en Kees Verhoeven.

**Mr. Hans
van Mierlo
Stichting**

Mr. Hans van Mierlo stichting
Wetenschappelijk bureau van D66
voor sociaal-liberaal gedachtegoed

Postbus 660 / 2051 CR Den Haag
T 070 356 60 66
www.rhrhansvanmierlostichting.nl